

ПЕТРОСЯН Айк*

здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки
Національної академії внутрішніх справ

03035, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3841-8179>

Теоретико-правові основи дослідження кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності

Анотація. Розслідування кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності є одним із пріоритетних напрямів у діяльності правоохоронних органів, а за умови їх вчинення організованими злочинними групами протиправна діяльність набуває ще більшого суспільно небезпечного й масштабного характеру, транснаціональних форм, що загострює проблематику. Предметом посягання є інвестиції – усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, унаслідок якої створюється прибуток (дохід) та/або досягають соціального й екологічного ефекту. Обстановка вчинення обумовлена реалізацією інвестиційної діяльності як сукупності практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Спосіб вчинення спрямований на безпосереднє заволодіння коштами інвестора. Слідова картина події представлена матеріальними, ідеальними й електронними (цифровими) слідами. Особа правопорушника володіє фаховими знаннями у сфері інвестиційної та господарської діяльності, у низці випадків є службовою особою державних органів, суб'єктів господарювання, має досвід практичної діяльності. Організованим злочинним групам притаманний високий рівень організації, розподіл ролей співучасників, застосування заходів із підготовки та приховування кримінального правопорушення. Потерпілими можуть бути як фізичні особи (інвестори), так і юридичні особи (державної, колективної чи приватної форм власності), яким заподіяно збитків унаслідок протиправних дій у сфері інвестиційної діяльності. Обґрунтовано доцільність розроблення наукового та навчально-методичного забезпечення проблематики, що буде підґрунтям удосконалення нормативно-правового регулювання, запорукою ефективного виявлення, припинення, розкриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інвестиційної діяльності.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; сфера інвестиційної діяльності; розслідування; криміналістична характеристика.

Історія статті:

Отримано: 27.02.2026

Прийнято: 17.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Петросян А. Теоретико-правові основи дослідження кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 218–226. DOI: 10.33270/05267202.23

*Відповідальний автор

© Петросян А., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Кримінальні правопорушення, учинені організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності, привертають підвищену суспільну увагу, необхідність застосування дієвих заходів реагування правоохоронних органів, наукового осмислення їх характеристики й виокремлення особливостей розслідування.

Питання виявлення та забезпечення досягнення завдань кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності, є пріоритетними в діяльності правоохоронних органів.

Для зниження рівня економічної злочинності та правопорушень у сфері інвестиційної діяльності Міністерство внутрішніх справ України проводить роботу за такими напрямками: а) організація виявлення, попередження, припинення та розкриття економічних злочинів й адміністративних проступків в органах виконавчої влади, які здійснюють ведення питань економіки та фінансів, володіння, користування, розпорядження, що знаходяться в державній власності, і природними ресурсами; б) організація профілактичних й оперативно-розшукових заходів щодо захисту всіх форм власності від злочинних посягань з метою забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва та інвестиційної діяльності. До зазначеного комплексу заходів належать забезпечення захисту реалізації інвестиційних проєктів від економічних та інших загроз, протидія криміналізації інвестиційної діяльності з боку правоохоронних органів. Міністерство внутрішніх справ на постійній основі проводить комплекс організаційних і практичних заходів, спрямованих на виявлення та припинення злочинів й адміністративних правопорушень, що негативно позначаються на інвестиційному кліматі в Україні (Fesenko, 2020, p. 166).

Згідно з наказом Офісу Генерального прокурора «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30 вересня 2021 року № 309, керівникам прокуратур усіх рівнів, їх першим заступникам і заступникам відповідно до розподілу обов'язків й у межах повноважень, передбачених КПК України, слід: вивчати стан забезпечення застосування належної правової процедури стосовно суб'єктів господарської та інвестиційної діяльності під час здійснення провадження щодо кримінальних правопорушень, а також виконання прокурором повноважень щодо вжиття заходів з метою унеможливлення необґрунтованого процесуального примусу стосовно зазначених суб'єктів (п. 9.17). Прокурору, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні, відповідно до вимог законодавства, слід: забезпечувати застосування

належної правової процедури стосовно суб'єктів господарської та інвестиційної діяльності під час здійснення провадження щодо кримінальних правопорушень, а також уживати заходів з метою унеможливлення необґрунтованого процесуального примусу стосовно зазначених суб'єктів (п. 11.18)¹.

З огляду на результати аналізу цих та інших джерел, розслідування кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності є одним із пріоритетних напрямів у діяльності правоохоронних органів, а за умови вчинення організованими злочинними групами – мають ще вищий суспільно небезпечний і масштабний характер, набувають транснаціональних форм, що лише загострює проблематику.

Важливим завданням є висвітлення теоретико-правових основ дослідження кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності як щодо їх комплексної нормативно-правової характеристики, так і з позицій науки криміналістики, з метою виявлення закономірних зв'язків протиправної діяльності, що є запорукою успішного виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Матеріали та методи

Сучасні дослідження з порушеної проблематики пропонують В. М. Вадимський (2022), В. А. Гагач (2024), З. М. Топорецька (2025), В. В. Ткаченко (2022), О. В. Пчеліна (2014).

Метою статті є комплексне вивчення кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, учинених організованими злочинними групами, і формування теоретико-правових основ їх дослідження.

Методологія дослідження представлена сучасними методами наукового пізнання. Загальнонауковий діалектичний метод використано для з'ясування характеристики діяльності з розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень; метод аналізу – за допомогою цього методу виокремлено ознаки кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, учинених організованими злочинними групами. За допомогою синтезу з'ясовано зв'язок між цими ознаками, схарактеризовано їх механізм. На підставі формально-догматичного методу здійснено аналіз норм права, які регулюють окреслену сферу правовідносин. Системно-структурний метод застосовано для з'ясування структури криміналістичної характеристики досліджуваного виду кримінальних правопорушень.

¹ Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 верес. 2021 р. № 309. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82#w1_1

Результати й обговорення

Передусім слід окреслити нормативно-правову основу дослідження, й у цьому аспекті важливими є Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування, затверджені наказом Генерального прокурора від 24 квітня 2024 року № 84¹.

Ці Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування (Стандарти) є комплексом основних характеристик і моделлю реалізації повноважень прокурора в кримінальному провадженні, розробленою на підставі загальної кримінальної процесуальної форми, передбаченої кримінальним процесуальним законодавством України, чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, рішень Європейського суду з прав людини, правових позицій Конституційного Суду України та Верховного Суду (Верховного Суду України та Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ) (п. 1 Стандартів)².

Стандарти ґрунтуються на засадах діяльності прокуратури, встановлених ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», загальних засадах кримінального провадження, визначених ст. 7 КПК України (п. 2 Стандартів).

Метою розроблення та впровадження цих Стандартів є:

- забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час реалізації повноважень прокурора в кримінальному провадженні;

- забезпечення ефективної організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням під час виконання завдань і дотримання загальних засад кримінального провадження;

- визначення найефективнішого механізму реалізації прокурорами повноважень щодо організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням;

- недопущення незаконного втручання прокуратури й органів досудового розслідування в господарську та інвестиційну діяльність;

- підвищення професійного рівня прокурорів, які реалізують свої повноваження в кримінальному провадженні;

- оцінювання якості діяльності прокурорів щодо організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях стосовно суб'єктів інвестиційної діяльності, а також щодо протиправного втручання в господарську й інвестиційну діяльність (п. 3 Стандартів)³.

¹ Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування : наказ Генерального прокурора від 24 квіт. 2024 р. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0084905-24#n6>

² Там само.

³ Там само.

Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій окреслюють визначення поняття «кримінальні правопорушення у сфері інвестиційної діяльності» як передбачені нормами Особливої частини Кримінального кодексу України суспільно небезпечні винні діяння (дія або бездіяльність), спрямовані на протиправне втручання в інвестиційну діяльність, учинені суб'єктом кримінального правопорушення⁴.

Поняття інвестиційної діяльності визначено в ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року: «інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій»⁵.

Своєю чергою інвестиціями, згідно ч. 1, 2 ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», є всі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, унаслідок якої створюється прибуток (дохід) та/або досягають соціального й екологічного ефекту. Такими цінностями можуть бути: 1) кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); 2) рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); 3) майнові права інтелектуальної власності; 4) сукупність технічних, технологічних, комерційних й інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації певного виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); 5) права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; 6) інші цінності⁶.

Ці Стандарти містять визначення, згідно з яким «кримінальне провадження щодо протиправного втручання в господарську та інвестиційну діяльність – досудове розслідування та судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, щодо посягання на порядок інвестиційної та господарської діяльності, права і законні інтереси суб'єктів інвестиційної та господарської діяльності, та/або у яких вони залучені як потерпілі чи є особами, права й інтереси яких порушені чи можуть бути порушені внаслідок вчинення кримінального правопорушення» (п. 4 Стандартів)⁷.

Слід розглянути й визначення поняття кримінального провадження стосовно суб'єктів інвестиційної діяльності. Зокрема, це досудове

⁴ Там само.

⁵ Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

⁶ Там само.

⁷ Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування : наказ Генерального прокурора від 24 квіт. 2024 р. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0084905-24#n6>

розслідування і судове провадження, процесуальні дії за фактами вчинення суб'єктами інвестиційної діяльності (їхніми посадовими та службовими особами) діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (п. 4 Стандартів)¹.

Під час організації та здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях зазначеної категорії прокурори дотримуються положень Стандартів (п. 5 Стандартів)².

Власне Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування визначено так:

1. Забезпечення законності початку досудового розслідування.
2. Забезпечення проведення досудового розслідування в розумні строки.
3. Особисте проведення прокурором слідчих (розшукових) і процесуальних дій.
4. Забезпечення додержання прав потерпілого.
5. Недопущення безпідставного кримінального переслідування.
6. Забезпечення обґрунтованості проведення обшуку.
7. Забезпечення законності проведення обшуку.
8. Забезпечення законності накладення арешту на майно.
9. Забезпечення зберігання речових доказів.
10. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
11. Забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
12. Забезпечення права на свободу й особисту недоторканність.
13. Забезпечення права на захист.
14. Забезпечення законності здійснення спеціального досудового розслідування.
15. Забезпечення законності закриття кримінального провадження³.

Важливо, що зміст цих Стандартів деталізують за змістом аналізованого нормативно-правового акта, а саме зазначають основні джерела, на яких ґрунтується стандарт і закріплюються основні джерела перевірки стандарту.

Водночас слід зауважити, що сфера інвестиційної діяльності є доволі широкою і регламентується різними галузями права, а також пов'язана з реалізацією господарської діяльності суб'єктів.

Охорону суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності, зазначає В. М. Важинський (2022), розглядають як напрям (функцію)

публічного управління, до якої слід відносити: забезпечення (забезпечення правопорядку в певній сфері, що виявляється правотворчою, дозвольною, аналітичною, координаційною, інформаційною діяльністю тощо); профілактику (профілактику правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що виявляється контрольною, наглядовою, координаційною, інформаційною, правороз'яснювальною та іншими видами діяльності), захист (забезпечення безпеки членів суспільства в разі вчинення щодо них певних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності, що виявляється у формі контрольної, адміністративно-процедурної, оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та інших видів діяльності). Своєю чергою до складу захисту слід відносити виявлення та реагування на різні види правопорушень різними державними органами (виявлення та реагування на правопорушення в цій сфері, що передбачені спеціальним законодавством (порушення ліцензійних умов для певного виду інвестиційної діяльності, дозвільних правил тощо), адміністративні, податкові, фінансові правопорушення, а також реагування на кримінальні правопорушення (проступки та злочини), адже вони є найнебезпечнішими для суспільства (Vazhynskyi, 2022, p. 120).

У нашому дослідженні увагу зосереджено на кримінальних правопорушеннях у сфері інвестиційної діяльності, а саме в контексті побудови їх комплексної, зокрема криміналістичної, характеристики та визначення засад розслідування.

В. М. Важинський, З. М. Топорецька (2025) вважають, що загалом на нормальну господарську діяльність здійснюють протиправний вплив зовні (інші особи) чи зсередини (працівники чи службові особи інституційного інвестора) з метою безпосереднього заволодіння коштами, майном, майновими правами тощо такого інституційного інвестора, а фактично опосередкованого заволодіння коштами громадян-вкладників. Діяльність інституційного інвестора як об'єкт, що становить оперативний інтерес, поділяють на діяльність із залучення коштів і діяльність з інвестування коштів, оскільки від правильного залучення та інвестування коштів інституційним інвестором залежить виконання інституційним інвестором зобов'язань перед громадянами-інвесторами (Vazhynskyi, & Toporetska, 2025, p. 128).

У сфері діяльності інституційного інвестора можуть вчиняти кримінальні правопорушення інші особи, які спрямовані проти інституційного інвестора (зовнішні: клієнти, агенти, інші пов'язані суб'єкти господарювання, які можуть бути у змові з працівниками інституційного інвестора або без) і внутрішні кримінальні правопорушення, які вчиняють працівники інституційного інвестора. Усі ці правопорушення спрямовані на заволодіння активами інституційного інвестора, які йому довірені громадянами-інвесторами (Vazhynskyi, & Toporetska, 2025, p. 128).

¹ Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

² Стандарти діяльності прокурорів у сфері захисту інвестицій під час досудового розслідування : наказ Генерального прокурора від 24 квіт. 2024 р. № 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0084905-24#n6>

³ Там само.

Широке коло окреслених кримінально протиправних діянь потребує застосування залучення методу системного аналізу та побудови класифікації кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності.

О. В. Пчеліна (2014) вважає, що криміналістична класифікація кримінальних правопорушень має здійснюватися в нерозривному зв'язку з кримінально-правовою характеристикою відповідного кримінального правопорушення, оскільки вона є основою кваліфікації кримінальних правопорушень. Зазначене авторка засвідчує твердження про те, що працівники правоохоронних органів насамперед здійснюють кримінально-правову кваліфікацію події відповідно до норм КК України, як наслідок – у разі відмови від кримінально-правового критерію криміналістична класифікація цілком втратить свою практичну значущість, що є недопустимим. Саме тому передусім слід застосовувати кримінально-правовий критерій, а вже після – криміналістичний для деталізації та доповнення попереднього. Адже специфіка об'єктів криміналістичної класифікації виявляється в тому, що в об'єкті поділу насамперед слід урахувувати закономірності, важливі в криміналістичному аспекті (Pchelina, 2014, p. 134).

Кримінальні правопорушення, учинені організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності, з огляду на вивчення наукових джерел, можна класифікувати так:

- спрямовані на безпосереднє заволодіння коштами інвестора: підроблення документів (ст. 258 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), заволодіння майном (ст. 191 КК України), легалізація майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України) (Vazhynskyi, & Toporetska, 2025, p. 129);

- кримінальні правопорушення, які вчиняють службові особи інституційного інвестора й дестабілюють усю господарську діяльність інституційного інвестора. Це: шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України), підроблення документів, які подають для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК України), доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218-1 КК України), доведення до банкрутства (ст. 219 КК України), порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності (ст. 220-1 КК України), фальсифікація фінансових документів і звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220-2 КК України), маніпулювання на організованих ринках (ст. 222-1 КК України), підроблення документів, які подають для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1 КК України), виготовлення, збут і використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів) (ст. 224 КК України),

приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232-2 КК України).

Такі дії часто супроводжуються такими службовими злочинами, як службове підроблення, службові зловживання, отримання чи передача неправомірної вигоди, які також потребують окремих знань щодо протидії цим кримінальним правопорушенням (Vazhynskyi, & Toporetska, 2025, p. 129).

Систематизація порушень, зазначає В. А. Гагач (2024), дає змогу систематизувати різні види кримінальних діянь у господарській сфері за їхніми основними ознаками та характеристиками, що сприяє уточненню та розрізненню різних видів правопорушень, що полегшує їх подальше дослідження та розслідування (Nahach, 2024, p. 140).

Щодо особи правопорушника В. М. Важинський, З. М. Топорецька (2025) виокремлюють три групи суб'єктів, які становлять інтерес: працівники (зокрема службові особи) інституційного інвестора, клієнти інституційного інвестора, інші учасники ринку інвестиційної діяльності (агенти, контрагенти інституційного інвестора). Більшість злочинів у сфері діяльності інституційних інвесторів вчиняють особи, які мають або свого часу мали стосунок до діяльності такого інституційного інвестора або загалом до інвестиційної діяльності (Vazhynskyi, & Toporetska, 2025, p. 129).

Наше дослідження спрямовано на вивчення протиправної діяльності організованих злочинних груп у сфері інвестиційної діяльності. Їх частка є значною, що підвищує суспільну небезпечність протиправних діянь, необхідність встановлення розгалуженого механізму протиправної діяльності.

Л. Г. Андросович (2022) зауважує, що злочинну діяльність у фінансовій системі здебільшого здійснюють злочинні організації (організовані групи, банди, злочинні спільноти й інші схожі незаконні формування), що мають ієрархічну структуру, матеріальну та фінансову базу, зв'язки з державними структурами. Тому концептуальні основи протидії організованій злочинності у фінансовій системі передбачають дослідження теоретичних засад, структури й тенденцій організованої злочинності та безпеки наслідків окремих її видів (Androsovich, 2022, p. 108).

З криміналістичного підходу усталеним, перевіченим наукою і практикою є підхід до формування криміналістичної характеристики кримінального правопорушення.

Криміналістичну характеристику слід тлумачити як інформаційну модель, що складається із системи ознак певного виду (групи) злочинів, що визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмета посягання, обстановки та способу вчинення злочину, слідової картини події, особи злочинця та особи потерпілого, з метою використання отриманих даних у процесі розслідування злочину. Основними елементами є: предмет посягання; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування

злочину; слідова картина; обстановка вчинення злочину; особа злочинця; особа потерпілого (Chornous, & Zhovtiuk, 2024, p. 10).

Отже, предметом посягання кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами у сфері інвестиційної діяльності, є інвестиції – усі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, унаслідок якої створюється прибуток (дохід) та/або досягають соціального й екологічного ефекту. Такими цінностями можуть бути: 1) кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); 2) рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування, інші матеріальні цінності); 3) майнові права інтелектуальної власності; 4) сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації певного виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); 5) права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; 6) інші цінності (Pchelina, 2014).

Обстановка вчинення обумовлена реалізацією інвестиційної діяльності як сукупності практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій (ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність») (Pchelina, 2014).

Спосіб вчинення кримінального правопорушення – спрямований на безпосереднє заволодіння коштами інвестора та полягає в підробленні документів, учинення шахрайських дій, незаконного заволодіння майном тощо; або полягає у вчиненні протиправних дій службовими особами інвестора й дестабілізації загалом усієї господарської діяльності інвестора, що полягає в шахрайстві із фінансовими ресурсами, підробленні реєстраційних документів, інших кримінально протиправних зловживань у господарській сфері, що супроводжується поданням протиправних дій у сфері службової діяльності, вчиненні корупційних правопорушень.

Слідова картина події представлена матеріальними, ідеальними й електронними (цифровими) слідами. Матеріальні сліди – це передусім сліди підробки документів (повної чи часткової), підроблення почерку та підписів; різноманітні трасологічні сліди-відображення, сліди мікрооб'єкти тощо. Ідеальні сліди відображаються в показаннях свідків, підозрюваних, потерпілих. Увагу привертають електронні (цифрові) сліди, передусім у контексті встановлення «цифрового місця» вчинення кримінального правопорушення – інформаційно-комунікаційних систем, електронних реєстрів, комп'ютерних програм, у яких створюють, редагують, зберігають і використовують електронні документи.

Електронні докази сьогодні набувають пріоритетного значення з кількох ключових причин. По-перше, сучасний світ функціонує в цифровому

форматі, тож переважна частина комунікацій, планування злочинних дій або їх координація відбуваються в інтернет-просторі чи за допомогою електронних пристроїв. Це означає, що саме в цифрових слідах (повідомленнях, метаданих, записах про з'єднання, даних геолокації тощо) найчастіше міститься найповніша та найоб'єктивніша інформація про обставини правопорушення. По-друге, електронні докази дають змогу ретельніше прослідкувати послідовність дій кожного учасника злочину, оскільки цифрові технології автоматично фіксують дату, час, місце створення та змінення файлів. Завдяки цьому суд або слідство може точніше відтворити події, визначити, хто саме був ініціатором, а хто – виконавцем, а також з'ясувати, у який спосіб передавали чи поширювали заборонену інформацію (Balaban, 2025, p. 1137).

Особа правопорушника У цьому контексті становить науковий інтерес класифікація особи правопорушника, запропонована В. В. Мойсеєнком (2020), щодо виокремлення типів правопорушників, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності:

1) особи з досвідом роботи в різних галузях господарювання (вони є переважно організаторами, створюють злочинні групи, розподіляють обов'язки між їх учасниками, розпоряджаються одержаними коштами);

2) особи, які, зловживаючи службовим становищем, вчиняють юридично значущі дії або надають публічні послуги, що мають значення для підготовки, вчинення та приховування кримінальних правопорушень (нотаріуси, оцінювачі, аудитори, банківські працівники);

3) службові особи у сфері господарської діяльності (бухгалтери, менеджери, секретарі, охоронці), які виконують окремі технічні функції, безпосередньо не беручи участі в злочинній схемі;

4) особи (фахівці), яких залучають для використання спеціальних знань у галузі фінансових операцій, а також з метою фальсифікації документів, втручання в роботу комп'ютерних мереж тощо;

5) службові особи органів місцевого самоврядування, контролюючих та правоохоронних органів, які забезпечують корупційне прикриття злочинної діяльності (Moiseienko, 2020, p. 44).

Вивчені теоретичні й емпіричні матеріали засвідчують, що особа правопорушника, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері інвестиційної діяльності, теж має фахові знання у сфері інвестиційної та господарської діяльності, у низці випадків є службовою особою державних органів, суб'єктів господарювання, має досвід практичної діяльності.

Якщо йдеться про вчинення кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності організованими злочинними групами, то їм притаманні високий рівень організації, розподіл ролей співучасників, застосування заходів з

підготовки та приховування вчиненого кримінального правопорушення.

Щодо особи потерпілого в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень у сфері інвестиційної діяльності слід виокремити положення ч. 1 ст. 55 КПК України, що «потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди»¹.

З цього приводу слід навести приклад щодо криміналістичного підходу до розуміння потерпілого від кримінального правопорушення у сфері інвестування будівництва. Ці кримінальні правопорушення можуть як посягати на інтереси конкретних фізичних осіб або громади загалом, так і спричинювати шкоду юридичним особам різних форм власності й організаційно-правових форм, крім того, можуть завдавати шкоди державі в особі державних органів. Такими потерпілими можуть бути кредитні організації, інвестиційні установи, забудовники, підрядники, фонди фінансування будівництва; фонди операцій з нерухомістю, органи місцевого самоврядування тощо (Boiko-Dzhumelia, 2023, p. 649).

Потерпілими можуть бути як фізичні особи (інвестори), так і юридичні особи (державної, колективної чи приватної форми власності), яким заподіяно збитків унаслідок протиправних дій у сфері інвестиційної діяльності.

У контексті досліджуваної проблематики слід зосередити увагу на заходах протидії. Зокрема, В. М. Важинський (2022) пропонує здійснити такі першочергові заходи задля запобігання вчиненню злочинів у сфері інвестиційної діяльності:

1) розробити єдиний портал управління інвестиційними проєктами (можливо, з використанням функціоналу «Дія»), у якому розмістити всі інвестиційні проєкти державного значення (дозвільна документація, орієнтований бюджет проєкту, виконавці та їх документи);

2) пришвидшити процес цифровізації та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у більшості галузей економіки;

3) залучити громадськість до всіх процесів реалізації інвестиційних проєктів, що мають суспільне значення;

4) забезпечити впровадження на всіх рівнях заходів запобігання та протидії корупції, а також максимально усунути дискреційні повноваження у сфері отримання дозвільних документів для

реалізації інвестиційних проєктів, що мають державне (суспільне) значення;

5) удосконалити законодавство та посилити контрольні заходи за процесом реалізації інвестиційного проєкту (Vazhynskyi, 2022, p. 137).

Слід удосконалити криміналістичне, зокрема техніко-криміналістичне забезпечення збирання доказів за цих умов. Адже використання технічних засобів правоохоронними органами відбувається під час доказування (збирання, перевірки, оцінки доказів) у кримінальному провадженні. Збирання доказів є одним з елементів доказування, результат якого сприяє підтвердженню винуватості особи в учиненні кримінального правопорушення (Chornous, & Dulskyi, 2023, p. 445). Слід обрати за основу думку про три основні складові криміналістичного забезпечення, зокрема це криміналістична техніка, криміналістична тактика і криміналістична методика. Зазначені складові криміналістичного забезпечення доповнюють одна одну, ґрунтуються на загальній теорії криміналістики, яка є їх теоретико-методологічною основою (Chornous, & Dulskyi, 2025, p. 53).

Ще один важливий напрям підвищення ефективності практичної діяльності пов'язаний з подоланням протидії розслідуванню. Власне криміналістичне забезпечення подолання протидії розслідуванню – це теоретико обґрунтована і практично орієнтована система криміналістичних рекомендацій, засобів і технологій, спрямованих на організацію та здійснення досудового розслідування в умовах протидії, яка передбачає: ідентифікацію форм протидії (інформаційної, процесуальної, психологічної, технічної); застосування тактичних прийомів і технічних засобів для її нейтралізації; використання інноваційних технологій (інструменти цифрової криміналістики, ШІ, сучасне програмне забезпечення); забезпечення процесуальної стійкості доказової інформації та гарантії її допустимості в суді (Radetskyi, & Vasylovskyi, 2025, p. 292).

Висновки

У публікації засвідчено необхідність створення науково та навчально-методичного забезпечення, що буде підґрунтям удосконалення як нормативно-правового регулювання досліджуваної діяльності, так і запорукою ефективного виявлення, припинення, розкриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інвестиційної діяльності.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № -VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

References

- [1] Androsovysh, L.H. (2022). Theoretical and legal principles of combating organized crime in the financial system. *Prykarpattya Legal Bulletin*, 2(43), 105-109. DOI: 10.32837/pyuv.v0i2.1025
- [2] Balaban, V.S. (2025). The importance of electronic evidence in criminal proceedings regarding crimes against the foundations of national security. *Scientific Perspectives*, 1(55), 1127-1139. DOI: 10.52058/2708-7530-2025-1(55)-1127-1139
- [3] Boiko-Dzhumelia, V.I. (2023). Forensic approach to understanding the victim of a criminal offense in the sphere of construction investment. *Legal Scientific Electronic Journal*, 1, 648-650. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/153
- [4] Chornous, Yu.M., & Dul'skyi, O.L. (2023). Concept and content of technical and forensic support for collecting evidence. *Legal Scientific Electronic Journal*, 7, 445-449. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/105
- [5] Chornous, Yu.M., & Dul'skyi, O.L. (2025). Peculiarities of forensic support for the collection of evidence by the parties to criminal proceedings in adversarial criminal proceedings. *South Ukrainian Legal Journal*, 2, 51-58. DOI: 10.32850/sulj.2025.2.9
- [6] Chornous, Yu.M., & Zhovtiuk, O.V. (2024). War crimes: forensic characteristics and psychological features of the implementation of criminal activity. *Legal Psychology*, 2(35), 7-17. DOI: 10.33270/03243502.07
- [7] Fesenko, O.M. (2020). Competence and powers of law enforcement agencies in the field of investment protection in Ukraine. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 4, 161-167. DOI: 10.32844/2618-1258.2020.4.28
- [8] Hahach, V.A. (2024). Forensic classification of criminal offenses in the sphere of economic activity related to forgery of documents. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 1, 135-141. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.1.22
- [9] Moiseienko, V.V. (2020). Characteristics of the personality of a criminal who commits criminal offenses in the sphere of economic activity. *Legal Science*, 1(103), 40-49. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.06
- [10] Pchelina, O.V. (2014). Forensic classification of crimes. *Law and society*, 6-1, 304-309. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.1%282%29_59
- [11] Radetskyi, S.V., & Vasylovskyi, O.V. (2025). Forensic support for overcoming resistance in the process of investigating criminal offenses. *Legal Scientific Electronic Journal*, 6, 290-292. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-6/59
- [12] Tkachenko, V.V. (2022). Committing a criminal offense by an organized group: features and criminal-legal significance. *Legal Scientific Electronic Journal*, 12, 392-396. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/92
- [13] Vazhynskyi, V.M. (2022). Prevention of crimes in the sphere of investment activities in wartime. *Implementation of state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the VII International Scientific and Practical Conference* (pp. 135-138). Kyiv: National Academician of Internal Affairs. Retrieved from https://www.navs.edu.ua/files/antykoriupsia/2022/materialy_konf_081222.pdf
- [14] Vazhynskyi, V.M. (2022). Protection of public values in the field of investment activity: theoretical aspect. *Bulletin of Criminal Procedure*, 3-4, 112-122. DOI: 10.17721/2413-5372.2022.3-4/112-122
- [15] Vazhynskyi, V.M., & Toporetska, Z.M. (2025). Operational-detective characteristics of crimes in the sphere of investment investment: conceptual-categorical and structural analysis. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series "Law"*, 90(4), 216-221. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.4.30

Список використаних джерел

- [1] Андросович Л. Г. Теоретико-правові засади протидії організованих злочинності у фінансовій системі. *Прийкарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 2 (43). С. 105–109. DOI: 10.32837/pyuv.v0i2.1025
- [2] Балабан В. С. Вагомість електронних доказів у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки. *Наукові перспективи*. 2025. № 1 (55). С. 1127–1139. DOI: 10.52058/2708-7530-2025-1(55)-1127-1139
- [3] Бойко-Джумеля В. І. Криміналістичний підхід до розуміння потерпілого від кримінального правопорушення у сфері інвестування будівництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 648–650. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/153
- [4] Чорноус Ю. М., Дульський О. Л. Поняття та зміст техніко-криміналістичного забезпечення збирання доказів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 7. С. 445–449. DOI: 10.32782/2524-0374/2023-7/105
- [5] Чорноус Ю. М., Дульський О. Л. Особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження у змагальному кримінальному процесі. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. Вип. 2. С. 51–58. DOI: 10.32850/sulj.2025.2.9

- [6] Черноус Ю. М., Жовтук О. В. Военні злочини: криміналістична характеристика та психологічні особливості реалізації злочинної діяльності. *Юридична психологія*. 2024. № 2 (35). С. 7–17. DOI: 10.33270/03243502.07
- [7] Фесенко О. М. Компетенція та повноваження правоохоронних органів у сфері захисту інвестицій в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 161–167. DOI: 10.32844/2618-1258.2020.4.28
- [8] Гагач В. А. Криміналістична класифікація кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності, пов'язаних із підrobкою документів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 135–141. DOI: 10.32844/2618-1258.2024.1.22
- [9] Мойсеєнко В. В. Характеристика особи злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). С. 40–49. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-103-1.06
- [10] Пчеліна О. В. Криміналістична класифікація злочинів. *Право і суспільство*. 2014. № 6-1. С. 304–309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_6.1%282%29__59
- [11] Радецький С. В., Васильковський О. В. Криміналістичне забезпечення подолання протидії у процесі розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 290–292. DOI: 10.32782/2524-0374/2025-6/59
- [12] Ткаченко В. В. Вчинення кримінального правопорушення організованою групою: особливості та кримінально-правове значення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 392–396. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-12/92
- [13] Важинський В. М. Запобігання злочинам у сфері інвестиційної діяльності в умовах війни. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 груд. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 135–138. URL: https://www.navs.edu.ua/files/antykoriupcia/2022/materialy_konf_081222.pdf
- [14] Важинський В. М. Охорона суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності : теоретичний аспект. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 112–122. DOI: 10.17721/2413-5372.2022.3-4/112-122
- [15] Важинський В. М., Топорецька З. М. Оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері інвеституційного інвестування: понятійно-категоріальний та структурний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 90. Ч. 4. С. 216–221. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.90.4.30

PETROSIAN Aik

Research of the Department of Operational Investigation and National Security of the National Academy of Internal Affairs

03035, 1 Solomianska Sq., Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3841-8179>

Theoretical and Legal Basis of the Research of Criminal Offenses Committed by Organized Criminal Groups in the Sphere of Investment Activity

Abstract. Investigation of criminal offenses in the field of investment activity is one of the priority areas in the activities of law enforcement agencies, and if they are committed by organized criminal groups, illegal activities become even more socially dangerous and large-scale, transnational forms, – exacerbates the problem. The subject of the offense is investments – namely, all types of property and intellectual values, which are invested in objects of entrepreneurial and other types of activity, as a result of which profit (income) is created and/or a social and environmental effect is achieved. The circumstances of the commission are due to the implementation of investment activity as a set of practical actions of citizens, legal entities and the state regarding the implementation of investments. The method of commission is aimed at direct appropriation of the investor's funds. The trace picture of the event is represented by material, ideal and electronic (digital) traces. The offender has professional knowledge in the field of investment and economic activity, in some cases is an official of state bodies, business entities, has experience in practical activities. As for organized criminal groups, they are characterized by a high level of organization, the distribution of roles of accomplices, the use of measures to prepare and conceal a criminal offense. Victims can be both individuals (investors) and legal entities (state, collective or private form of ownership) that have suffered losses as a result of illegal actions in the field of investment activity. The feasibility of developing scientific and educational and methodological support for the issue is substantiated, which will be the basis for improving both regulatory and legal regulation and the key to effective detection, cessation, disclosure, investigation and prevention of criminal offenses in the field of investment activity.

Keywords: criminal offense; field of investment activity; investigation; forensic characteristics.